

Osnovnošolska didaktika slovenskega jezika in književnosti v zadnjem desetletju – objave v Jeziku in slovstvu

Uvod

Prispevek prikazuje bero člankov o pouku slovenščine v osnovni šoli, ki so bili objavljeni v Jeziku in slovstvu v zadnjem desetletju.¹ Ker je revija Jezik in slovstvo ena od osrednjih publikacij, ki objavlja tudi prispevke s tega področja, lahko rečemo, da z objavami v reviji posredno zasledujemo tudi stanje v teoriji in praksi pouka slovenskega jezika in književnosti.

Pouk slovenskega jezika in književnosti v osnovni šoli

Zanima nas skupina člankov, ki temeljijo na praktičnih izkušnjah učiteljev ali rezultatih empiričnih raziskav strokovnjakov, s svojo vsebino pa posegajo v pouk slovenskega jezika in književnosti predvsem na predmetni stopnji osnovne šole. Prispevkov z omenjenega področja ni ravno veliko, prav tako pa ni veliko avtorjev, ki bi o tem pisali.

O pouku slovenskega jezika

O jezikovnem pouku v osnovni šoli je največ člankov napisal France Žagar. Njegovi prispevki vsebinsko segajo od napotkov za pripravo učitelja na pouk do posameznih poglavij, ki se obravnavajo pri pouku slovenskega jezika tako na razredni kot na predmetni stopnji. Pri tem sta morda najbolj izpostavljeni poglavji oblikoslovje in sporočanje, predvsem pisno. S področja oblikoslovja v OŠ so prispevki, ki se nanašajo na obravnavo besednih vrst in sklanjatev ter vadenja slovničnih oblik. Vsi ti članki imajo svojo teoretično osnovo v avtorjevi slovnici in njegovih še vedno veljavnih in predpisanih učbenikih za slovenski jezik. Med oblikami pisnega sporočanja zasledimo kratke spise ali pisne miniature, ki sicer, kot piše avtor, niso predpisane z učnim načrtom, služijo pa lahko kot dopolnitev in popestritev. Razpravljanje je sicer prezahtevna oblika sporočanja za osnovno šolo, vadi pa se jo v nekaterih predstopnjah in tako pripravi učence na razpravljanje na višjih stopnjah šolanja. Nadaljnje oblike pisnega sporočanja, ki jih obravnava, so: oznake, domišljijski spisi in opisi. V sklop sporočanja sodi tudi članek o popravljanju in ocenjevanju spisov. Sporočanje je eno od področij, ki jim je avtor posvetil največ svoje pozornosti, sintezo tega proučevanja pa predstavlja doktorska disertacija in knjižna izdaja Šolske besedilne vrste.²

¹ Bolj točno v zadnjih devetih letih, po letnikih JiS-a od 1985/86 do 1994/95.

² France Žagar (1992). Šolske besedilne vrste. Maribor: Obzorja.

Avtorjevi članki pogosto temeljijo na empirično zasledovanih in utemeljenih podatkih, ki so bili pridobljeni v manjših raziskavah, izvedenih na osnovnih šolah. Vsi članki so tudi ilustrirani s konkretnimi primeri iz šolske prakse, dodane pa so še naloge, s katerimi bi se pri posamezni dejavnosti lahko dosegli boljši rezultati.

Med ostalimi avtorji bi omenila Ksenijo Černigoj, ki piše o govornem vzoru učitelja, ki lahko predstavlja pozitivno ali negativno spodbudo za učence, govori pa seveda o slovenskem jeziku pri pouku kot sredstvu sporazumevanja in ne predmetu spoznavanja. Erika Kržišnik piše o frazeologiji v učbenikih za osnovno in srednjo šolo, podaja pa tudi rezultate empirične raziskave o poznavanju frazemov pri osnovno- in srednješolcih. Irena Stramljič Breznik obravnava Kosovelovo pesem Sonček boža kot izhodišče za besedotvorno analizo, Vika Slabe pa piše o problemih, ki jih v jezikovno komunikacijo v osnovni šoli prinaša TV komunikacija.

O pouku književnosti

O pouku književnosti v osnovni šoli so v tem času pisali Jože Lipnik, Miha Mohor, Metka Brcko in Andrijan Lah.

Jože Lipnik se je v svojem članku leta 1985 podrobneje ukvarjal s posameznimi fazami v šolski interpretaciji umetnostnega besedila in z vprašanjem, kako v posameznih fazah obravnave besedila postopamo. Pozornost je posvetil predvsem tistim fazam, ki so v teoriji slabše razčlenjene, in pokazal na konkretne primere udejanja teh faz pri pouku. V članku Otroci živijo s knjigo pa je podal konkreten primer obravnave besedila — knjige za domače branje — v tretjem razredu OŠ. S tem so faze, ki jih je obravnaval v prejšnjem članku, dobile celovito ilustracijo. Podobno kot je Lipnik poročal o obravnavi Pike Nogavičke v tretjem razredu OŠ, je Miha Mohor leta 1995 poročal o obravnavi knjig Alica v čudežni deželi in Alica v ogledalu. Njegov prispevek se usmerja predvsem v razvijanje sposobnosti ustvarjalnega pisanja osnovnošolcev ob obravnavi literarnih besedil.

Metka Brcko je v svojem članku temeljito obdelala prvo fazo v sistemu celovite šolske interpretacije umetnostnega besedila — doživljajsko-spoznavno motivacijo. V članku piše o izboru teme za motivacijo, o vrsti priprave na branje, ki je lahko ustna ali pisna, o postopkih, pri katerih razlikuje tradicionalne in netricionalne, učnih oblikah, ki so uporabne v tej fazi, in času, v katerem naj bi motivacijo izpeljali.

Andrijan Lah je v svojem prispevku podal statistično in delno tudi vsebinsko analizo, ki jo je naredil na podlagi opazovanja osnovnošolskih beril in zastopanosti različnih besedil v njih.

Za konec

Članki o jezikovnem pouku v osnovni šoli v obravnavanem obdobju ne ustvarjajo celovite podobe tega pouka, saj obravnavajo samo nekatera ožja področja, le nekatere vsebine, metode in cilje, ki jih ima pouk slovenskega jezika v osnovni šoli. Pouku književnosti v osnovni šoli je v bistvu namenjenega manj prostora, vendar pa je mogoče iz teh prispevkov izluščiti celovitejšo podobo. Opazna je metodološka pestrost pri obravnavi posameznih vprašanj, saj se avtorji poslužujejo anket, statističnih analiz, poročajo o rezultatih empiričnih raziskav. Celovitejša je podoba pouka književnosti tudi zato, ker vsi omenjeni avtorji izhajajo iz modela šolske interpretacije umetnostnega besedila in osvetlujejo posamezne faze znotraj tega modela — s praktičnega in teoretičnega stališča.

S temi ugotovitvami se bežen pregled prispevkov iz zadnjih devetih letnikov revije Jezik in slovstvo, ki se navezujejo na pouk slovenskega jezika in književnosti v osnovni šoli, zaključuje. Lahko bi rekli, da je kljub prizadevnemu delu nekaterih posameznikov ukvarjanje z osnovnošolsko prakso in poročanje o njej relativno skromno zastopano tudi v reviji, ki del svojega prostora redno namenja prav temu področju.

Izbor iz bibliografije

V bibliografskem izboru so zajeta vsa dela, ki se nanašajo na pouk slovenskega jezika in književnosti v osnovni šoli in so bila omenjena zgoraj. Poleg njih so navedeni prispevki iz teorije pouka jezika in književnosti, ki jih lahko apliciramo tudi na osnovnošolsko prakso. Zaradi celovitejše podobe so dodana tudi nekatera dela, ki zgoraj niso bila posebej obravnavana, predstavljajo pa tehten prispevek k problematiki. Bibliografija je urejena po posameznih letnikih revije, znotraj letnikov pa po posameznih številkah.

1985/86

Žagar, France, Učna priprava, št. 1, str. 20-28.

Lipnik, Jože, Več metodike — nuja za uspešnejše vzgojnoizobraževalno delo, št. 1, str. 28-32.

Žagar, France, Obravnavanje in prepoznavanje besednih vrst v OŠ, št. 4, str. 115-119.

Lipnik, Jože, Nekateri primeri in problemi interpretacije in sinteze umetnostnega besedila v osnovni šoli, št. 8, str. 290-295.

1986/87

Žagar, France, Kratki spisi (pisne miniature), št. 4, str. 108-111.

Grosman, Meta, Pouk bralne sposobnosti, št. 5, str. 133-141; št. 6, str. 188-196.

Lipnik, Jože, Otroci živijo s knjigo, št. 7-8, str. 244-248.

1987/88

Žagar, France, Obravnava sklanjatev v OŠ, št. 1-2, str. 21-24.

Žagar, France, Razpravljanje v OŠ, št. 4, str. 98-101.

Šimenc, Stanko, Bibliografija del o teoriji pouka slovenskega jezika in književnosti v osnovni in srednji šoli 1977-1987 (1), št. 5 III-IV; št. 6, IV.

Černigoj, Ksenija, Učiteljev govorni vzor kot sredstvo spodbude, št. 7-8, str. 212-223.

1988/89

Žagar, France, Oznake v OŠ, 1-2, str. 23-30.

Kraker Vogel, Boža, Smotri, vsebine in metode pouka slovenske književnosti, št. 3, str. 65-69; št. 4-5, str. 89-97.

Šimenc, Stanko, Bibliografija ... (3), št. 3, str. 79, II-IV; (4), št. 6, III-IV.

Žagar, France, Domišljjski spis v OŠ, št. 6, str. 141-145.

1989/90

Žagar, France, Opis v OŠ, št. 1-2, str. 32-34.

Šimenc, Stanko, Bibliografija ... (5), št. 1-2, str. 43-44.

Kraker Vogel, Boža, Metodični sistem šolske interpretacije umetnostnega besedila, št. 4-5, str. 91-98.

Kržišnik, Erika, Frazeologija v osnovni in srednji šoli, št. 6, str. 134-141.

Lah, Andrijan, Književnost v osnovnošolskih berilih, št. 6, str. 144-149.

1990/91

Brcko, Metka, Doživljajsko-spoznavna motivacija — začetna faza v celovitem sistemu šolske interpretacije umetnostnega besedila, št. 3, str. 70-76.

Krakar Vogel, Boža, Prispevek k razčlenjevanju učne ure iz književnosti, št. 7-8, str. 223-224.

1991/92

Krakar Vogel, Boža, Renata Čampelj, Elizabeta Črnič, Pouk književnosti v očeh učiteljev in učencev osnovnih in srednjih šol, št. 1-2, str. 37-40.

Kordigel, Metka, Branje ali branje, št. 3-4, str. 75-82.

1992/93

Slabe, Vika, Besedi osrednje mesto v šoli, št. 5, str. 182-184.

1993/94

Krakar Vogel, Boža, Novejši slovenski pogledi na pouk književnosti kot dejavnik sooblikovanja njegovih smotrov, metod in vsebin, št. 2-3, str. 90-91.

Krakar Vogel, Boža, Razsežnosti učiteljeve usposobljenosti za poučevanje književnosti, št. 5, str. 175-188.

Stremiljič Breznik, Irena, Umetnostno besedilo kot izhodišče za obravnavo besedotvorja v osnovni šoli, št. 7-8, str. 341-345.

Žagar, France, Predstavljanje in vadenje slovnčnih oblik, št. 7-8, str. 337-340.

1994/95

Podbevšek, Katja, Interpretativno branje kot del učiteljevega govornega nastopa, št. 3-4, str. 103-111.

Žagar, France, Metaforika, ki jo odkrivajo osnovnošolski učenci, št. 6, 221-225.

Mohor, Miha, Mladinska književnost in ustvarjalno pisanje osnovnošolcev, št. 7-8, str. 293-300.

Žagar, France, Komentiranje in revidiranje spisov, št. 7-8, str. 301-302.

Nataša Pirih

Filozofska fakulteta v Ljubljani